

Bảng băm (Hash Tables)

Bài giảng môn Cấu trúc dữ liệu và giải thuật

Khoa Công nghệ thông tin

Trường Đại học Thủy Lợi

Bảng băm

- Các phần tử dưới dạng cặp khóa-giá trị (key-value).
- Mỗi phần tử được lưu trữ vào một ô nào đó trong mảng tùy theo khóa của nó là gì.
- Thực hiện các phép tìm/chèn/xóa trong thời gian $O(1)$.
- Không hiệu quả với các thao tác đòi hỏi thông tin thứ tự:
 - VD: Tìm phần tử lớn nhất và nhỏ nhất.

Ví dụ bảng băm

0	
1	
2	
3	john 25000
4	phil 31250
5	
6	dave 27500
7	mary 28200
8	
9	

Mỗi phần tử là một cặp
khóa-giá trị:

- Tên là khóa
- Thu nhập là giá trị

So sánh các cấu trúc dữ liệu

- So sánh thời gian tìm kiếm:
 - Vector và danh sách liên kết: $O(n)$
 - Cây AVL: $O(\log n)$
 - Bảng băm: $O(1)$

Hàm băm (hash function)

- Ánh xạ khóa sang số nguyên (vị trí trong bảng băm).
- Nếu nhiều khóa ánh xạ sang cùng một số nguyên (cùng vị trí trong bảng băm) thì sẽ dẫn đến **đụng độ**:
 - Đụng độ sẽ giảm nếu các khóa phân bố đồng đều hơn trên bảng băm.
 - Khi đụng độ xảy ra, phải tìm cách phân giải sao cho các phần tử không ghi đè lên nhau.

Một hàm băm đơn giản

- Gọi:
 - key: Khóa có giá trị nguyên.
 - tableSize: Kích thước bảng băm.
- Một hàm băm đơn giản dùng phép chia lấy phần dư:
$$\text{hash}(\text{key}) = \text{key} \% \text{tableSize}$$
- Giả sử:
 - key = 24, 48, 51, 78, 15
 - tableSize = 10
- Thế thì: $\text{key} \% \text{tableSize} = 4, 8, 1, 8, 5$
- Để giảm đụng độ, ta thường chọn kích thước bảng là một số nguyên tố.

Một hàm băm cho các chuỗi ký tự

```
int hash(const string & key, int tableSize) {  
    int hashVal = 0;  
    for (int i = 0; i < key.size(); i++)  
        hashVal += key[i];  
    return hashVal % tableSize;  
}
```

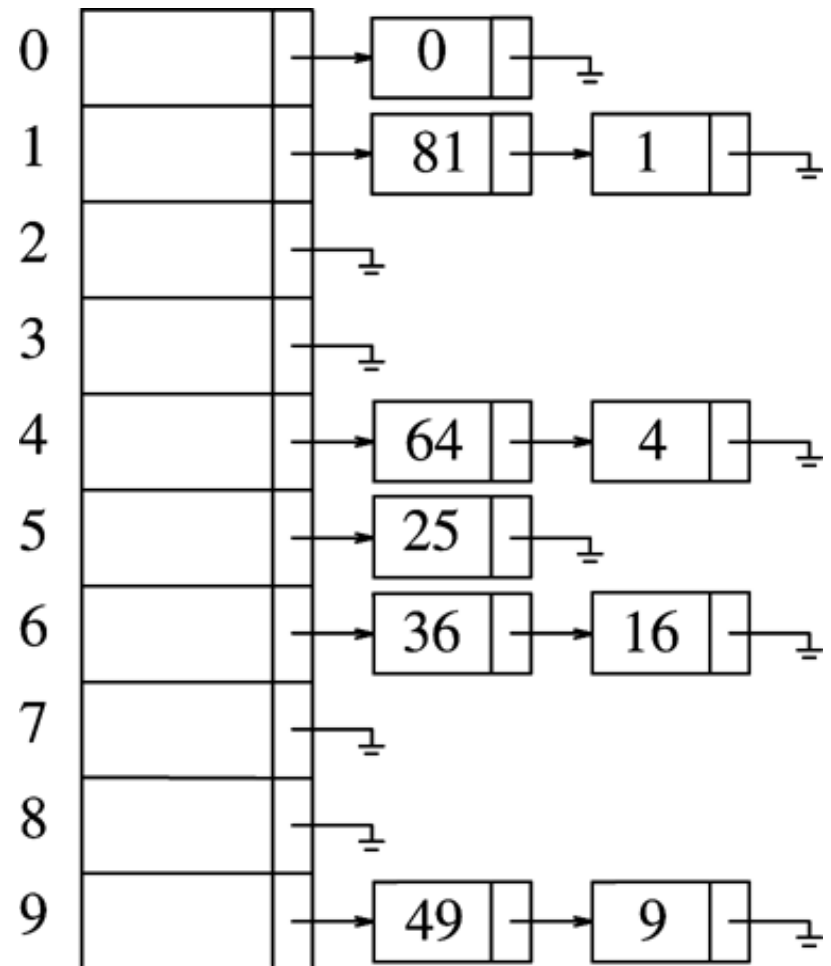
- Ví dụ:
 - tableSize = 100
 - key = "ABC" (mã ASCII của A, B, C là 65, 66, 67)
 - hashVal = (65 + 66 + 67) % 100 = 198 % 100 = 98
 - Nếu key = "CBA" thì hashVal = ?
- Một hàm băm tốt hơn cho chuỗi ký tự $key = x_0x_1...x_{k-2}x_{k-1}$ như sau:
$$\text{hash}(key) = (x_0 * a^{k-1} + x_1 * a^{k-2} + \dots + x_{k-2} * a + x_{k-1}) \% \text{tableSize}$$
 - Nếu chuỗi ký tự là từ tiếng Anh, có thể chọn $a = 33, 37, 39$ hoặc 41.

Thiết kế bảng băm

1. Hàm băm: Ánh xạ khóa sang một vị trí trong bảng băm.
 - VD: $\text{hash}(\text{key}) = \text{key} \% \text{tableSize}$
2. Phân giải đụng độ:
 - Giải quyết trường hợp nhiều khóa ánh xạ đến cùng một vị trí.
 - Hai giải pháp thường gặp:
 - Dây chuyền (separate chaining)
 - Thăm dò (probing)

Giải pháp dây chuyền

- Mỗi ô trong mảng giữ một danh sách liên kết các phần tử (dây chuyền).
- Các phần tử có khóa ánh xạ tới cùng một ô được giữ trong cùng một danh sách liên kết.
- Ví dụ:
 - $\text{hash}(\text{key}) = \text{key} \% 10$
 - Chèn 10 số chính phương đầu tiên vào bảng băm (hình bên).

Phân tích giải pháp dây chuyền

- Xét bảng băm có m ô và chứa n phần tử.
- Chèn không kiểm tra tính duy nhất mất thời gian $O(1)$, vì gồm 2 bước:
 1. Tìm vị trí chèn dùng hàm băm: $O(1)$
 2. Gọi `pushFront` của danh sách liên kết: $O(1)$
- Tìm/xóa/chèn có kiểm tra tính duy nhất, trường hợp tồi nhất (phải quét hết danh sách liên kết có n phần tử): $O(n)$
- Tìm/xóa/chèn có kiểm tra tính duy nhất, trường hợp trung bình: $O(n/m)$
 - Ta sẽ tăng kích thước bảng nếu số phần tử trung bình trong một ô (n/m) vượt quá hệ số tải $\lambda (\leq 1)$.
 - Do đó, thời gian trung bình $= O(\lambda) = O(1)$.

Bảng băm thăm dò

- Bảng băm dây chuyền phức tạp do phải duy trì một danh sách liên kết ở mỗi ô.
- Giải pháp thăm dò ô trống:
 - Nếu đụng độ xảy ra, thử các ô khác trong bảng.
 - Thử lần lượt các ô $h_0(x)$, $h_1(x)$, $h_2(x)$, $h_3(x)$... cho đến khi tìm được một ô trống:
 - $h_i(x) = [\text{hash}(x) + f(i)] \% \text{tableSize}$
 - $f(0) = 0$ (vì ta bắt đầu thăm dò từ vị trí thu được sau khi áp dụng phép băm)

Thăm dò tuyến tính

$h_i(x) = [\text{hash}(x) + f(i)] \% \text{tableSize}$, trong đó $f(i) = i$

- **Phép chèn** (giả sử các khóa không trùng nhau):
 1. $\text{index} = \text{hash}(x)$;
 2. Nếu $\text{table}[\text{index}]$ rỗng, đặt phần tử mới (gồm khóa và giá trị) vào ô $\text{table}[\text{index}]$;
 3. Nếu $\text{table}[\text{index}]$ không rỗng:
 - $\text{index}++$; $\text{index} = \text{index} \% \text{tableSize}$;
 - Quay lại bước 2;
- **Tìm kiếm**:
 1. $\text{index} = \text{hash}(x)$;
 2. Nếu $\text{table}[\text{index}]$ rỗng, trả về -1 (không tìm thấy);
 3. Nếu $\text{table}[\text{index}].\text{key} == x$, trả về index (tìm thấy);
 4. $\text{index}++$; $\text{index} = \text{index} \% \text{tableSize}$; quay lại bước 2;

Ví dụ

Chèn 89, 18, 49, 58, 69 ($\text{hash}(x) = x \% 10$)

	Empty Table	After 89	After 18	After 49	After 58	After 69
0				49	49	49
1					58	58
2						69
3						
4						
5						
6						
7						
8			18	18	18	18
9		89	89	89	89	89

Thăm dò bậc hai

$h_i(x) = [\text{hash}(x) + f(i)] \% \text{tableSize}$, trong đó $f(i) = i^2$

	Empty Table	After 89	After 18	After 49	After 58	After 69
0				49	49	49
1						
2					58	58
3						69
4						
5						
6						
7						
8			18	18	18	18
9		89	89	89	89	89

Tổ chức lại bảng băm

- Nếu bảng băm đầy, không thể chèn thêm được nữa.
- Nếu bảng băm khá đầy (nhưng chưa đầy 100%), chèn/xóa và tìm kiếm sẽ mất nhiều thời gian hơn.
- Giải pháp là tổ chức lại bảng băm:
 1. Tạo bảng mới có kích thước lớn hơn (VD: gấp hai lần).
 2. Định nghĩa hàm băm mới.
 3. Chuyển các phần tử từ bảng cũ sang bảng mới.
 4. Xóa bảng cũ.
- Chi phí tổ chức lại bảng băm là $O(n)$:
 - Khá tốn kém nhưng xảy ra không thường xuyên.
 - Chỉ xảy ra khi bảng băm vượt quá hệ số tải λ .

Ví dụ tổ chức lại bảng băm thăm dò tuyến tính

1. Bảng băm ban đầu

0	6
1	15
2	
3	24
4	
5	
6	13

2. Chèn thêm 23

0	6
1	15
2	23
3	24
4	
5	
6	13

3. Tổ chức lại bảng băm (giả sử $\lambda = 0.7$)

- Gấp đôi kích thước cũ rồi tìm số nguyên tố kế tiếp (ở đây là 17) để dùng làm kích thước mới.
- Quét bảng băm cũ từ đầu đến cuối để lấy ra các giá trị rồi chèn vào bảng mới theo đúng thứ tự lấy ra.

0	
1	
2	
3	
4	
5	
6	6
7	23
8	24
9	
10	
11	
12	
13	13
14	
15	15
16	

Bài tập

1. Xét bảng băm đang rỗng và có hàm băm là $\text{hash}(x) = x \% 10$.
Hãy chèn lần lượt vào bảng các giá trị { 4371, 1323, 6173, 4199, 4344, 9679, 1989 } cho mỗi trường hợp sau:
 - (a) Bảng băm dây chuyền
 - (b) Bảng băm thăm dò tuyến tính
 - (c) Bảng băm thăm dò bậc hai

2. Hãy tổ chức lại các bảng băm sau khi chèn trong bài tập 1 sao cho kích thước bảng băm gấp đôi.